

Kis Rebeka

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

A praetori jogfejlesztés eredményei a dologi jog körében

I. Bevezetés

A Római Birodalomban a preklasszikus kor évtizedeiben gyökeres társadalmi-gazdasági változás ment végbe. A hódítások következtében a birodalom területe jelentősen megnövekedett, mely során idegen területek bekebelezésére is sor került. Ez vezetett ahhoz, hogy az idegen befolyás hatására gyökeres változások mentek végbe mind a jog területén, mind pedig a gazdasági struktúrában. Az újonnan megjelent és kibontakozófélben lévő életviszonyok új jogi megoldásokat igényeltek, melyet a rómaiak ősi joga egyre kevésbé tudott kielégíteni.¹ Egyes jogterületek szabályozatlanul maradtak, míg más esetekben a civiljog merev szabályai igazságtalan döntésekhez vezettek. A megoldást erre a problematikus jogi helyzetre a *praetori* jogfejlesztés jelentette, amelynek keretei között olyan jogintézmények és jogi módszerek fejlődtek ki, amelyek még hosszú időn át meghatározták a rómaiak jogrendszerét. A *praetor* által bevezetett és megalkotott jogeszközök a korabeli jog minden területét áthatották. Jelentős változásokat eszközölt többek között az öröklési jogban, a kötelmi jogban, és a személyek joga területén is. Tanulmányomban a *praetori* hivatal működésének, jelentőségének rövid bemutatását követően térek rá arra, hogy miként valósult meg a jogfejlesztés a dologi jog területén. Vizsgálatom középpontjában két jogintézmény áll: az *actio Publiciana*, valamint a zálogjog, amely – mint a polgári jog klasszikus intézménye – modern jogrendszereinkben is megtalálható.

Megvizsgálom továbbá, hogy a *praetor* által megalkotott két jogi megoldás hogyan befolyásolta a *ius civile* és a magisztrátus által létrehozott szabályegyüttes, a *ius praetorium* egymáshoz való viszonyát. Az *actio Publiciana* tárgyalása során kitérek a jogintézményhez kapcsolódó egyes jogtudósi álláspontokra is, a kapcsolódó források elemzése ugyanis segíti e tulajdonvédelmi eszköz eredeti céljának feltárását.

II. A *praetori* hivatal működése, jelentősége

A köztársaság korában az állami főhatalmat az állam élén álló két *consul* gyakorolta, akik feladatkörébe tartozott a peres jogszolgáltatás, a *iurisdictio* is. A *praetura* mint hivatal létrehozásával azonban Kr. e. 367-től ezt a feladatot már a *praetorok* látták el, tehát jogosítványaik leginkább a jogszolgáltatásra

¹ Pólay Elemér: A római jogászok gondolkodásmódja. Tankönyvkiadó, Budapest 1998. 46.o., 214. o.

korlátozódtak.² A *praetori* jogképzés időszaka Kr. e. 242-ben kezdődött, amikor is felállították a második *praetori* tisztséget: a *praetor peregrinus*ét. Az új tisztséget betöltő magisztrátus tevékenysége során egy olyan eljárásrendet hozott létre, amellyel lehetővé vált, hogy a változó életviszonyokra a jog gyorsan és hatékonyan reagáljon.³ Bár az ismert regula alapján a *praetor* jogot nem alkothatott (*praetor ius facere non potest*), mégis felmerülhet a kérdés, hogy hogyan tudta e magisztrátus hivatalát felhasználva továbbfejleszteni a római jogot. Ehhez évente kiadott hirdetményeit, az *edictumait* használta fel. Rendszerint hivatalának elfoglalásakor a *praetor* közzétette azokat az anyagi és eljárásjogi szabályokat, amelyek alapján hivatali ideje alatt eljárni kívánt.

A jogképzés eszközévé vált *edictumok*at a római jog forrásai közé soroljuk. A különböző jogi megoldásokat kutatva arra a megállapításra jutottam, hogy a jogfejlesztés ezen módja igencsak sajátos volt, és számos előnyt hordozott magában, akármelyik jogterületet is vizsgáljuk. Azáltal, hogy a *praetorok* évente váltották egymást, lehetőség nyílt arra, hogy ténylegesen csupán az előd bevált intézkedéseit vegye át az utód, másrészt pedig a gyorsan változó életviszonyokhoz is könnyen tudtak alkalmazkodni. Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy a *ius praetorium* még hosszú időn keresztül a *ius civile* mellett párhuzamosan érvényesült. A császárok korában a *praetorok* száma megnövekedett, C. I. Caesar tizenkettőre, Augustus tizenhatra növelte. Számuk növekedése ellenére azonban hatáskörük egyre nagyobb mértékben csökkent, majd onnantól kezdve, hogy a császár saját maga gyakorolta a bírói hatalmat, a magisztrátusok szerepe az államkincstár, az *aerarium* kezelésére és nyilvános játékok rendezésére korlátozódott.⁴

III. *Praetori* jogfejlesztés a dologi jog területén

III.1. *Actio Publiciana*

Az *actio Publiciana* kialakulása szorosan kapcsolódik a *praetori* tulajdonhoz, vagy más néven bonitártulajdonhoz. Ahhoz, hogy megértsük az *actio Publicianát* mint tulajdonvédelmi eszközt, mindenekelőtt el kell határolni egymástól az idők során létrejött tulajdoni formákat.

A *ius civile* szerinti, és egyben legősibb tulajdon (*dominium ex iure Quiritium*) a kviritártulajdon. Ahhoz, hogy valaki kviritártulajdonnal bírjon, három feltételnek kellett megfelelnie. Kviritártulajdonos csak vagyonképes személy, tárgya kizárólag kviritártulajdonra alkalmas – azaz minden forgalomképes dolog – lehetett, továbbá fontos kritérium, hogy csak erre alkalmas szerzőmódokkal lehetett megszerezni. A hódítások során idegenek sokasága telepedett meg Rómában, akik – mivel nem rendelkeztek *ius commercii*-vel – nem lehettek kviritártulajdon alanyai

² Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Novissima Kiadó, Budapest 2021. 20-21. o.

³ Varga Péter: A praetori jog, mint a jog gyors és hatékony fejlesztésének eszköze. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae, Acta Jur. et Pol. 1997/52. sz. 5. o.

⁴ Bozóky Alajos: A praetorok állása a törvénykezés terén a római államban, törekvések a polgári jog fejlesztésére, s e részbeni működésüknek hatása a régi jogrendszer megváltoztatására. Lauffer Vilmos, Budapest 1866. 17-18. o.

sem. Ennek következményeképp nem élhettek a civiljog szerinti tulajdon védelmére szolgáló tulajdonvédelmi eszközökkel. Később a *praetor*, mint *utilis acti*ókat adta meg a peregrinusoknak a római tulajdonkereseteket, ezzel a kviritártulajdon mellett kialakult egy új tulajdoni alakzat: a peregrinus tulajdon. Jelentősége azonban a polgárjog fokozatos kiterjesztése mellett egyre inkább csökkent, majd Caracalla *Constitutio Antoniniana de Civitate*⁵ rendelete után lényegében átalakult kviritártulajdonná.

A tartományi telkek felett magánszemélynek tulajdona nem állhatott fenn, hiszen ezek állami tulajdonban voltak. A birtokos a telket használhatta, elidegeníthette, átörökíthette, csupán adót kellett fizetnie. Amellett, hogy mint birtokos élhetett a birtokvédelmi eszközökkel, megkapta a *petitorius* kereseteket is, amelyek szintén utánképzett *acti*ók voltak. Miután egyes városok területe adómentessé vált,⁶ ez a tulajdoni alakzat is kezdte jelentőségét elveszíteni.

Kviritártulajdont eredeti szerzőmódokkal, illetve a származékos szerzőmódok közül *res mancipit mancipati*óval, *res nec mancipit* formátlan *traditi*óval, mindkettőt pedig *in iure cessi*óval lehetett szerezni. Amennyiben valaki *res mancipit* formátlan *traditi*óval szerzett annak tulajdonosától, nem vált kviritártulajdonossá, csupán bonitártulajdonos lett. Ez azt a hátrányos következményt vonta maga után, hogy a dolog továbbra is az átruházó fél tulajdonát képezte addig, ameddig a szerző fél elbirtoklás útján meg nem szerezte annak tulajdonjogát. Kétségtelen tehát, hogy a nem megfelelő szerzőmód méltánytalan helyzetbe hozta a szerző felet, mely kiküszöbölése érdekében alkotta meg Publicius *praetor edictum*át. Publicius ugyanis az *edictum*ában kihirdetett *actio Publiciana* nevű tulajdonvédelmi eszközzel kiterjesztette a *petitorius* védelmet akképp, hogy egy *ficti*óval arra utasította a bírót, hogy tekintse úgy, mintha az elbirtoklási idő letelt volna.

Sem az *edictum*, sem pedig a keresetformula nem maradt ránk egészben, Gaiusnál és Ulpianustál találhatunk csupán említéseket az *actio Publiciana*ra. Mindkét jogtudós más-más módon közelít az előbb említett tulajdonvédelmi eszközhöz, álláspontjaik összevetésével pedig közelebb kerülhetünk az *actio Publiciana* eredeti alakjához.⁷

Gai. 4, 36 ...*datur autem haec actio ei, qui ex iusta causa traditam sibi rem nondum usucepit eamque amissa possessione petit. Nam quia non potest eam ex iure Quiritium suam esse intendere, fingitur rem usucepisse et ita quasi ex iure Quiritium dominus factus esset intendit, veluti hoc modo: IUDEX ESTO. SI QUEM HOMINEM A.A. EMIT ET IS EI TRADITUS EST, ANNO POSSEDISSET, TUM SI EUM HOMINEM, DE QUO AGITUR, EIUS EX IRE QUIRITUM ESSE OPORTERET...*

Gaius bepillantást nyújt mind az *edictum*ba, mind pedig a hozzá kapcsolódó keresetformulába. Az előbbi Publicius *praetor* annak hirdette meg, aki ugyan *ex iusta causa* szerzett egy dolgot, de kiesett annak birtokából még az elbirtoklási idő letelte előtt. A keresetformula pedig az elbirtoklás két pozitív

⁵ Kr. u. 212-ben Caracalla ezzel a császári rendelettel kiterjesztette a római polgárjogot a birodalom valamennyi szabadon született polgárára.

⁶ Ez volt a *ius Italicum* kedvezménye.

⁷ Benedek Ferenc: Az *actio Publiciana* eredete és funkciója. In: Jogtörténeti tanulmányok VI. (szerk. Benedek Ferenc – Szita János). Tankönyvkiadó, Budapest 1986. 23-38. o.

feltételét foglalja össze. A pozitív feltételek fennforgását a felperesnek kellett bizonyítania, míg az elbirtoklási akadályok hiánya vélelmezve van a felperesnek. Pozitív feltételek tehát: jogszerű szerzescím és a birtokba lépés. Az elbirtoklás negatív feltételeinek (rosszhiszeműség, dolog elbirtoklásra alkalmatlan volta és a birtoklás megszakadása) bizonyítása az alperes feladata volt, hiszen hiányuk vélelmezve volt.

Ulp. D. 6, 2, 1 pr. *Ait praetor: „Si quis id quod traditur ex iusta causa non a domino et nondum usucaptum petet in iudicium dabo.”*

Ulp. D. 6, 7, 11 *Praetor ait: „qui bona fide emit”. „Non igitur omnis emptio proderit, sed ea, quae bonam fidem habet.”*

Ulpianus ebben a két forrásban csak a formulát ismerteti. Használja a „*non a domino*” és a „*bona fide*” kifejezéseket is, amelyeket Gaius nem említ. Tehát a felperesnek két, egymással egyébként összeegyeztethetetlen tényt kell bizonyítania ahhoz, hogy a keresetformulát megkaphassa: az elbirtokló helyzetet (amely magába foglalja a jóhizemet is), továbbá azt, hogy nemtulajdonostól szerzett. Ez a két feltétel azonban kizárja egymást, hiszen aki tudja, hogy nemtulajdonostól szerzett, nem tekinthető jóhizeműnek.⁸

A jogtudósok keresték arra a kérdésre is a választ, hogy mi lehetett az *actio Publiciana* eredeti funkciója, továbbá hogy milyen okok vezettek a bevezetéséhez. Ennek kapcsán számos álláspont alakult ki, amelyek közül először a klasszikus kori felfogást kell vizsgálnunk, mely kiindulópontként szolgál.

Gaius 2, 41 *Nam si tibi rem mancipi neque mancipavero neque in iure cessero, sed tantum tradidero, in bonis quidem tuis ea res efficitur, ex iure Quiritium vero mea permanebit, donec tu eam possidendo usucapias; semel enim impleta usucapione proinde pleno iure incipit, id est et bonis et ex iure Quiritium tua res esse, ac si ea mancipata vel in iure cessa (eset). 42. Usucapio autem) mobilium quidem rerum anno completur, fundi vero et aedium biennio; et ita lege XII tabularum cautum est. 43. Ceterum etiam earum rerum usucapio nobis competit, quae non a domino nobis traditae fuerint, sive mancipi sint eae res sive nec mancipi, si modo eas bona fide acceperimus, cum crederemus eum, qui traderet dominum esse.*

A forrás értelmében a keresetet két esetben alkalmazták: ha egy *res mancipi* formátlan *traditio*val szerző vagy egy nemtulajdonostól szerző az elbirtoklási idő letelte előtt esik ki a dolog birtokából. A forrás a klasszikus kori elbirtoklási funkcióról ír, de az *actio Publiciana* eleve az elbirtoklás *fikció*ján alapul. Gaius továbbá más forrásokban ugyan, de foglalkozik még a nemtulajdonostól való szerzés tényállásával is. Gaius kapcsán jelenik meg a *bonae fidei possessor* is, akiről úgy rendelkezik, hogy egy olyan személy, aki biztosan nemtulajdonostól szerzett.⁹

Otto Lenel¹⁰ szerint Publicius csak a *res mancipi traditio*val való átruházásának tényállását vizsgálta, nem foglalkozva azzal, hogy ebben mind a tulajdonostól, mind pedig a nemtulajdonostól

⁸ Benedek: Az *actio Publiciana*... 24-25. o.

⁹ Benedek: Az *actio Publiciana*... 26-27. o.

¹⁰ Otto Lenel (1849-1935): németországi zsidó származású jogász és történész.

való szerzés is szerepel. Lenel gondolatmenete szerint tehát az *actio Publiciana* funkciója a formahiba orvoslása, továbbá egy egyszerűbb tulajdonvédelmi mód kialakítása. Lenel hipotéziséhez hasonlóan De Visscher¹¹ is úgy gondolja, hogy az *actio Publicianát* valamely *res mancipi traditio* általi elidegenítése esetén alkalmazták eredetileg. Wubbe¹² a keresetformula vizsgálata során arra jutott, hogy a kereset mindenki számára elérhető volt, aki egy dolgot (*res mancipi* vagy *res nec mancipi*) bárkitől (lehet tulajdonostól, de nemtulajdonostól is), bármilyen módon (akár formátlanul, akár formszerűen) szerzett, eltekintve attól, hogy befejeződött-e már az elbirtoklási idő (hiszen ez vélelmezve volt). Wubbe szerint az *actio Publiciana* funkciója tehát a szerző tulajdonjogának függetlenítése az átruházó fél tulajdonjától, ami elvezet minket a *probatio diabolica* kérdéséhez.¹³

A *probatio diabolica* jelentése örögi bizonyíték, amely főként a tulajdonperben használatos kifejezés. A tulajdonjog bizonyítása az eredeti szerzőmódoznál a legkönnyebb, míg a származékos szerzés esetén a saját tulajdonját állító felperes nehézségekbe ütközhet. Ezekre a nehézségekre utal az örögi szó a *probatio diabolica* kifejezésben. A „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habere*”¹⁴ elvből fakadóan elődje tulajdonjától függ a felperes tulajdonjoga is. Ez utóbbinak tehát szükséges bizonyítania az előd tulajdonját is, és amennyiben ő is származékosan szerzett, az ő elődjéét is addig, ameddig az eredeti szerzéshez el nem jut.¹⁵ Hogy ezt a bonyolult bizonyítási módot kikerüljék, a felperesnek elég volt csupán az elbirtoklás pozitív feltételeit bizonyítania (egy jogszerű szerzést és azt, hogy birtokba is lépett). Mivel az elbirtoklási idő letelte vélelmezve van a felperes számára, az *actio Publiciana* csak akkor volt indítható, ha az elbirtoklási akadályok nem forogtak fenn.

Tehát ha az alperesnek sikerül bizonyítania, hogy a dolog elbirtokolhatatlan, vagy hogy a felperes rosszhiszemű, a bíró megtagadta a keresetet. Az *actio Publiciana* által nyújtott védelem relatív, ugyanis a jogvitában nem az a vita tárgya, hogy a felperes tulajdonos-e, hanem hogy kinek van több jogosultsága az elbirtokláshoz. A kereset tárgyául szolgáló dologhoz való jogosultságot Jusztiniánusz szabta meg különböző szempontok szerint.

Általánosságban elmondható, hogy a főszabály az volt, hogy a civiljogi tulajdonostól szerző minden esetben erősebb jogosultsággal bír annál, aki nem civiljogi tulajdonostól szerzett. Ennek indoka az, hogy a civiljogi tulajdonosnál nincs erősebb jogosultságú birtokos. Így tehát az erősebb jogosultság kérdése civiljogi tulajdonossal szemben fel sem merülhetett. A „*qui prior est tempore, prior est iure*”¹⁶ elvnek megfelelően, ha mindkét fél ugyanattól a nemtulajdonostól szerzett, akkor az az erősebb, aki először lépett a dolog birtokába. Ha pedig a felek mind különböző nemtulajdonosoktól

¹¹ Charles De Visscher (1884-1972): belga származású nemzetközi jogász.

¹² Felix B. J. Wubbe (1923-2014): holland jogtudós.

¹³ *Benedek*: Az *actio Publiciana*... 27-28. o.

¹⁴ Ulpianus D. 50, 17, 54.

¹⁵ *Benedek* Ferenc: A *probatio diabolica* kérdéséhez. *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata* 1980/95. sz. 31-46. o.

¹⁶ C. 8. 17. 39.

szereztek, akkor a dolog tényleges birtokosa erősebb jogosultsággal bír annál, aki épp nincs birtokban.

Végül pedig érdemes kitérni az *actio Publiciana* továbbélésének kérdésére. A posztklasszikus korban a birtok és a tulajdon fogalma összemosódott, amelynek következménye az lett, hogy az *actio Publiciana* eltűnt egy időre. Újra csupán Jusztiniánusznál jelenik meg, aki ismételten szétválasztja a tulajdont és a birtokot. A jusztiniánuszi jogban pedig a tulajdonvédelem egyszerűsített eszközeként jelenik meg.¹⁷

III.2. A jelzálog intézménye

A zálogjog az az *in rem* védelmet élvező idegen dologbeli jog, amely a *praetori* jogfejlesztő tevékenység folytán alakult ki még a preklasszikus korban.¹⁸ A római jogban a zálogjog intézménye több fejlődési szakaszon ment keresztül. A következőkben ezeket a fejlődési szakaszokat szeretném ismertetni.

Kezdetleges formája a *fiducia* volt. Lényege abban állt, hogy a zálogadós ünnepélyes keretek között (*mancipatio*val vagy *in iure cessio*val) átruházta a záloghitelezőre a követelés biztosítékául szolgáló dolog tulajdonjogát, így a hitelező civiljogi tulajdonos lett. Mivel az átruházás *fiduciae causa* történt, a tartozás teljesítése vagy megszűnése esetén a hitelező köteles volt a zálogtárgyat *remancipatio*val vagy *in iure cessio*val a zálogadósra visszaruházni. Azonban ha a hitelező az adós dolgát formátlanul, *traditio*val ruházta vissza, ez utóbbi csak elbirtoklás útján tudott rajta ismételten tulajdonjogot szerezni.

Eleinte a zálogtárgy visszaruházása csupán erkölcsi kötelezettséget jelentett, azonban az *actio fiduciae directa* kereset megadásával már peresíthető követeléssé vált. Mindezek ellenére sérelmet jelentett az, hogy a *fiducia* nagyon kiszolgáltatta az adóst a hitelezőnek, hiszen az akár el is adhatta a tulajdonában lévő dolgot úgy, hogy a szerző fél ellen a zálogadós nem fordulhatott. Ezt a problémát küszöbölte ki a *pignus* (avagy kézizálog) azzal, hogy a záloghitelező csupán a zálogtárgy birtokát szerezte meg és tartotta magánál mindaddig, ameddig az adós nem teljesítette tartozását.¹⁹

Flor. D. 13, 7, 35, 1 *Pignus manente proprietate debitoris solam possessionem transfert ad creditorem. Potest tamen et precario et pro conducto debitor re sua uti.*

A Florentinustól származó forrásszöveg is azt támasztja alá, hogy amíg a dolog a hitelező birtokába kerül, az adós tulajdonjoga változatlan. Amellett pedig, hogy az elzálogosító tulajdonos marad, akár prekaristaként, akár pedig bérlőként használhatja a zálogtárgyat.²⁰ Habár már egészen korán, az ősi római jogban is ismerték a kézizálogot, csak akkor vált zálogjogi intézménnyé, amikor a *praetor interdictum*okat adott a hitelező mint birtokos védelmére, továbbá *exceptio*t az adós tulajdonkeresete ellen. A kézizálog-szerződéseket olyan mellékegyezmények szokták kísérni, mint

¹⁷ Földi – Hamza: i. m. 354-356. o.

¹⁸ Földi – Hamza: i. m. 449. o.

¹⁹ Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2020. 239-240. o.

²⁰ Földi – Hamza: i. m. 446. o.

például a *lex comissoria* és a *pactum de distrabendo*. Előbbi – melynek lényege abban állt, hogy nemteljesítés esetén a zálogtárgyat a hitelező megtarthatta magának – már a klasszikus kor után kikopott a joggyakorlatból. A *pactum de distrabendo* pedig megegyezés volt arról, hogy a záloghitelező nemteljesítés esetén eladhatja a zálogtárgyat, és a vételárból saját követelését kielégítheti, míg a felesleget köteles kiadni az adósnak.²¹

Servius Sulpicius Rufus *praetor* nevéhez fűződik egy újabb zálogjogi intézmény, a jelzálog létrejötte. A jelzálog és a kézizálog elhatárolása a birtokba lépés időpontja alapján lehetséges. A kézizálogos hitelező már a zálogjog létrejöttekor birtokolja a zálogtárgyat, míg a jelzálognál csak nemteljesítés esetén (feltéve, hogy a követelés lejárt) lépett a hitelező a zálogtárgy birtokába.

Általánosságban persze elmondható az is, hogy többnyire ingókra kézizálogot, míg ingatlanok esetében jelzálogot alkalmaztak,²² ez alól azonban léteztek kivételek, ugyanis az adós ingóságain állhatott fenn ingó jelzálog is, mely egyetemes jelzálogként (*hypotheca generalis*) mutatkozott. A jelzálog kialakulása a haszonbérletkhöz kötődik, akik a vagyonosabb földbirtokosok földjeit művelték haszonbér ellenében. A földbirtokosok pedig a haszonbérfizetési kötelezettség teljesítésére a haszonbérlet ingatlanba bevitt ingóságait kötötték le. Ez a helyzet állt fenn a lakásbérlet esetén is, ahol a bérbeadó a bérlő lakásba vitt ingóságait kötötte le a kialakult bér megfizetése végett.²³

Kezdetben bérhátralék esetén a bérlő (vagy haszonbérlet) korlátlanul vihette el a lekötött ingóságokat, majd Salvius *praetor* szabályozta ezt a műveletet egy *interdictum*mal, melynek értelmében a lekötött ingóságokból csak annyit vehetett birtokba hitelező, amennyi a tartozás kiegyenlítéséhez szükséges volt. Ez a *praetori* jogeszköz volt az *interdictum Salvianum*, amely a hitelező önhatalmú birtokbavételét tiltotta meg. A korábban már említett *praetor*, Servius Sulpicius Rufus egy *actio Serviana* nevű keresetet nyújtott a bérbeadónak minden olyan személy ellen, akinek a bérlő a lekötött dolgokat elidegenítette. Ezt a keresetet később kiterjesztett keresetként megadták bármely lekötött dolog birtokbavételére, ezzel jött létre az új zálognem, a jelzálog.²⁴ Megfigyelhető továbbá az is, hogy valamennyi zálogjog a *praetori edictum* szabályain alapult, és *praetori* keresetek, tilalmak által volt védelve.²⁵ A zálogjog a polgári jog klasszikus intézményévé vált, és továbbélése megfigyelhető a modern jogokban is.

²¹ Benedek – Pókecz Kovács: i. m. 240-241. o.

²² Uo.

²³ Bessenyő András: A római magánjog az európai gondolkodás történetében. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2010. 296-297. o., 677. o.

²⁴ Benedek – Pókecz Kovács: i. m. 240. o.

²⁵ Bozóky: i. m. 148-149. o.

IV. Összegzés

A fenti jogintézmények jól mutatják, hogy a két jogréteg egymást kiegészíti, továbbá átfedések is megtalálhatóak: a *ius civile* merev szabályain lazítottak a *praetor* intézkedései, az ősi jog által jogilag nem szabályozott jogintézményekre pedig szintén a *praetori* jog nyújtott megoldást. Bizonyos esetekben a magisztrátus új jogintézményeket is létrehozott, ennek tipikus példája a zálogjog. Ezt a kapcsolatot pedig kitűnően fogalmazza meg Marcianus regulája: „*nam et ipsam ius honorarium viva vox est iuris civilis*”, vagyis a *ius honorarium* a *ius civile* élő hangja.²⁶ A *praetor iurisdictio*s tevékenysége révén nem csupán korának jogrendjét modernizálta, hanem e tevékenység további hatása megfigyelhető Jusztiniánusznál is, aki kodifikációja során merített a *praetori* jogfejlesztés eredményeiből. A nem jogalkotó szerv általi jogképzés pedig modern magyar jogrendszerünkben is megfigyelhető: a bíró által végzett jogfejlesztés ugyanis – a *praetor* tevékenységéhez hasonlóan – azt a célt szolgálja, hogy a jogot a változó életviszonyokhoz igazítsa.

²⁶ Marc. D. 1, 1, 3.

